

Горан Ж. Комар, *Ћирилична документа Дубровачког архива, Прилози историји свакодневног живота на тремеђи Дубровника, Требиња и Новог, 1504-1795. Херцег-Нови: Друштво за архиве и повјесницу херцеговску, Друго допуњено издање, 2011, 501 стр.*

Poznato je da je ćirilčno pismo slavenko pismo koje je u upotrebi još od ranog srednjeg vijeka. Sa svojim različitim varijantama udomaćilo se i na širem prostoru jugoistočne Evrope. Bez obzira na vlastodršce na Balkanu, tokom povijesti ćirilčno pismo je egzistiralo u službenim korespondencijama različitih nivoa vlasti. Tako je bilo i u dubrovačkoj kancelariji. Dolaskom Osmanlija stanje je ostalo nepromijenjeno. Čak su i kancelarije centralne osmanske vlasti izdavale i dokumente ćirilskim pismom. Postoje, npr., ćirilski fermani koji se tiču Dubrovnika sve do 20-ih godina 16. stoljeća.

Proučavanje ćirilskih dokumenata iz Dubrovačkog arhiva (službeni naziv: Državni arhiv u Dubrovniku) seže još u sredinu 19. stoljeća. Većina objavljenih i analiziranih isprava u narednom periodu odnosila se na srednjovjekovnu historiju, dok su dokumenti koji se odnose na kasniji period neopravdano ostavljani po strani. To svakako nije bio odraz njihovog značaja, nego rezultat činjenice da su se istraživači više fokusirali na izvore pisane latinskim, talijanskim ili osmansko-turskim jezikom.

Premda po stručnom zvanju nije historičar, Goran Ž. Komar svojim predanim arhivskim radom i istraživanjima na prilično zapostavljenim dokumentima pokazuje

na koji način čovjek svoju ljubav i znatiželju prema prošlosti može pretvoriti u konkretnu djelatnost od koje će koristiti imati i profesionalni historičari.

Posljednji u nizu poduhvata navedenog istraživača je drugo dopunjeno izdanje knjige ćirilčnih dokumenata iz Dubrovačkog arhiva, a koja obuhvataju period od 1504. do 1795. godine. I ova knjiga potvrđuje upotrebu ćirilskog pisma u korespondencijama nižih nivoa osmanskih, dubrovačkih, mletačkih i dr. vlasti sve do kraja 18. stoljeća.

Kako i sam autor u predgovoru ovog izdanja ističe, dokumenti su najvećim dijelom izvještaji Nika Mihovog Kuveljića dubrovačkoj vladi nastali u periodu između dva rata, Kandijskog (1645-1669) i Morejskog (1684-1699), kao i u vremenu Morejskog rata. Niko Kuljević je, ustvari, nastavio rad svog oca, koji mu je tokom 1676. godine, a i ranije, diktirao svoje iscrpne izvještaje.

Knjiga zbornik raznovrsnih dokumenata koja je pred nama podijeljena je na osam obimom nejednakih cjelina.

Prva cjelina (6-17) odnosi se na ćirilska pisma upućena dubrovačkoj vladi u periodu od 1602. do 1662. godine (nerazvrstana građa). Sadrži ukupno deset dokumenata koji se odnose na trgovačke tokove na tro-

međi, prijepisku između lokalnih osman-skih službenika i dubrovačkog kneza i vlastele, te na oštru ratnu prijepisku Omerage Begzadića s dubrovačkim knezom i vlastelom.

Druga cjelina (17-27) odnosi se na ćiril-ska pisma dubrovačke kancelarije raznim osmanskim predstavnicima vlasti u periodu od 1640. do 1696. godine (nerazvrstana građa). Sadrži ukupno devet dokumenata iz kojih se, između ostalog, vidi zavidan nivo razvijenosti dubrovačko-osmanskih odnosa.

Treća cjelina (27-107) nosi naslov: *Varie lettere de comandante e capitani turchi delle limitrofe provincie scritte in serviano con alcune copie in Illiricio dal an 1699, fo. LX, No 1984 A*. Sadrži ukupno stotinu i jedan dokument raznovrsne tematike. Između ostalog, na ravni osmansko-dubrovačkih prijepiski, mogu poslužiti za obogaćivanje saznanja iz svakodnevnog života u vezi s pokušajem izbjavljenja iz zatvora, poslovanja sirom, rješavanja pljački, darovanja radi zadržavanja prijateljstva, podučavanjem dubrovačke djece turskom pismu, o vraćanju roditeljima izgubljene djece i drugim temama.

Četvrta cjelina (108-135) nosi naslov *Varie lettere de comandante e capitani turchi delle limitrofe provincie scritte in serviano con alcune copie in Illiricio dal an 1699, fo. LX, No 1984 B*. Sadrži ukupno trideset i četiri dokumenta. Među njima je i jedan vrlo zanimljiv dokument iz oktobra 1650. godine u kojem se detaljno opisuje događaj i postupak podmićivanja osmanskog zvaničnika u Novome od strane Miha Kuveljića.

Peta cjelina (136-177) identičnog je naslova kao i prethodne dvije, uz napomenu da je riječ o skupini C. Sadrži ukupno trideset i jedan dokument. Jedan od dokume-

nata odnosi se na tešku situaciju u Dubrovniku nastalu nakon razornog zemljotresa 1667. godine i pokušaj slanja pomoći od strane novskih glavara. Osim toga, u ovoj cjelini nalazi se nekoliko prijepiski Nike Kuveljića s dubrovačkim knezom i vlastelom iz kojih se, između ostalog, može saznati ljutnja i bijes koji su vladali u osmanskim redovima na graničnim područjima prema Dubrovačkoj republici nakon poraza pod Budimom 1686. godine.

Šesta cjelina (138-333) nosi naslov *Lettere de comandanti e capitani turchi in serviano dalle limitrofe provincie ottomane dall an. 1646 AD 1694, Fo. 54, No 1942*. Sadrži ukupno osamdeset i sedam dokumenata. Ovaj dio obiluje raznovrsnim izvještajima Mihe Kuveljića dubrovačkom knezu i vlasteli. Tu su izvještaji o kugi koja je pogodila Novi i okolinu 1647. godine, ali i o magiji koju izvode svi stanovnici bez obzira na vjersku pripadnost kako bi se oslobodili te bolesti, o mletačkom zauzeću Klisa 1648. godine, o svrgavanju sultana Ibrahima I 1648. godine, o namjerama i kretanju bosanskog namjesnika i slično. Zanimljivo je da nekoliko puta potražuje svoju plaću iz Dubrovnika, te knjige za pisanje i tvrdi vosa za pečaćenje pisama.

Sedma cjelina (333-490), ujedno i najobimnija, pod naslovom je *Lettere de comandanti e capitani turchi in serviano dalle limitrofe provincie ottomane dall an. 1676 ad 1698, Fo. 53, No 1941*. Sadrži ukupno stotinu i devet dokumenata, s tim da se posljednji dokument nalazi pod naslovom *Testamenta notariae* i riječ je o oporuci dubrovačkog trgovca Hadži Jova Vitkovića, koji je živio u Dubrovniku. I u ovom dijelu nalaze se opširni izvještaji Mihe Kuveljića koje upućuje dubrovačkim vlastima obavještavajući ih o raznim prilikama i događajima iz svoje okoline. U dokumentu pod rednim brojem

313. vidi se da pisanje izvještaja preuzima Niko, sin Miha Kuveljića. S obzirom na to da je Miho Kuveljić svoj posljednji izvještaj u okviru navedenog fonda Dubrovačkog arhiva napisao 28. augusta 1676. godine u teškom zdravstvenom stanju, što je vidljivo i iz načina pisanja pojedinih riječi, a da sljedeći izvještaj piše njegov sin Niko 24. oktobra 1676. godine, u kojem spominje pokojnog oca, jasno je da je Miho Kuveljić preminuo između ta dva datuma. Niko Kuveljić je identičnim putem nastavio posao svog oca. Njegovi izvještaji pred Morejski rat i u toku samog rata su dragocjeni. Osim što donose podatke o stanju u neposrednom susjedstvu Dubrovačke republike, u nekoliko navrata piše i o stanju u drugim dijelovima Bosanskog ejaleta. Tako su, npr., uočljivi podaci o namjerama bosanskih namjesnika za obnovom popaljenog Sarajeva nakon pohoda princa Eugena Savojskog ili o radosti novskih Vlaha, Brđana, Crnogoraca i Albanaca zbog uspjeha carske vojske u Bosni.

Osma cjelina (491-492) sadrži samo jedan dokument iz februara 1702. godine. Riječ je o jednom ugovoru o zavještanju između sestara Anđe i Jane Kuveljić, novskih sudita porijeklom iz Dubrovnika, s jedne, i manastira Savina, zastupanog po ocu Simeonu Tro(po)viću, s druge strane.

Na kraju, deveta cjelina (493-494) nosi naziv *Lettere di diversi corrispondenti de Cursola, Spalato, Cattaro e da vari altri luoghi della Dalmazia dall' anno 1608. al 1699, No 2072, Fo LXVII*. Sadrži samo jedan dokument iz augusta 1774. godine u kojem rissanski kapetan Petar Korda potražuje svoj dug od "rođaka" Balda Velikoga.

Između korica ovog svojevrsnog zbornika objavljene arhivske građe nalazi se još i kratak rezime, registar ličnih imena i topo-

nima. Na mnogim mjestima dati su faksimili transliteriranih dokumenata. Potrebno je istaći da bi ovo izdanje bilo potpunije uz nešto širi predgovor i sadržaj koji nije uvršten.

Analizom preko tri stotine navedenih dokumenata moguće je baviti se iz različitih naučnih uglova. Za osmaniste će biti važna potpunija rekonstrukcija historijskih odnosa iz 17. i 18. stoljeća između Osmanске države odnosno Bosanskog ejaleta s jedne, i Dubrovačke republike, Mletačke republike i drugih susjeda s druge strane. Osim toga, sada je moguće predstaviti i jasniju sliku svakodnevnog života i prilika na tromeđi Dubrovnik, Boka i Trebinje. Nadalje, navedeni dokumenti otvaraju prostor za popunjavanje praznina u vezi s Kandijskim i Morejskim ratom, te periodom između ta dva rata. Također, susrećemo se s nizom imena trgovaca, aga, begova, kapetana, namjesnika, defterdara, serdara, emina, muselima, kadija, janjičarskih čorbadžija, dizdara i drugih službenika u okviru Bosanskog ejaleta, što pruža dodatne mogućnosti na putu rekonstrukcije pojedinih segmenata navedenog razdoblja u bosanskoj povijesti.

Na kraju, ovaj iscrpljujući poduhvat Gorana Ž. Komara naučnim radnicima nudi bogat materijal za produbljivanje historijskih saznanja iz 17. i 18. stoljeća, a širokoj čitalačkoj publici dokumentarno štivo na osnovu kojeg mogu zamisliti sliku o životu, radu, djelatnostima, ratovanju, pregovorima, pljačkama, zemljotresima, otmicama, trgovini, špijunaži, darivanjima, prijateljstvu u nekim prošlim vremenima ■

Sedad Bešlija